

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ης} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1947

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου τοῦ τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Κωστῆ Παλαμᾶ, ὁ κ. **Σπ. Μελάς** ὁμίλησε περὶ τοῦ ποιητικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρός.

Ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, κυρίες καὶ κύριοι,

Μὲ βαθύτατη συγκίνηση δέχτηκα ἐντολὴ τῆς Συγκλήτου, νὰ ἐκφωνήσω σήμερα, τέταρτη ἐπέτειο τοῦ θανάτου τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, μέλους καὶ προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ μνημόσυνο λόγου. Ἀλλά, ὁμολογῶ, καὶ μὲ κάποιον δέος, γιὰ τὰ δέκα μόλις λεπτὰ τῆς ὥρας, πὸν μοῦ παραχωροῦνται ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴ κλειψύδρα. Τί θὰ προφθάσω νὰ πῶ, μέσα σ' αὐτὰ τὰ δέκα λεπτά, γιὰ τὸ τεράστιο ἔργο ἑνὸς δημιουργοῦ, πὸν ἀπλώνεται σὲ μισὸ καὶ πλέον αἰῶνα πνευματικῆς ζωῆς καὶ τὸν γεμίζει μὲ τὴ θαυμαστή του ἀκτινοβολία; Καὶ ἦταν ὁ Παλαμᾶς ἓνας ποιητὴς μονάχα, ἓνας τεχνίτης τοῦ στίχου, δυνατὸς ἔστω, γιὰ νὰ τελειώνει κανεὶς μαζί του μὲ κάποιους ἐπιγραμματικὸς χαρακτηρισμούς; Θὰ στένευε πολὺ παράξενα τὴ σημασίαν τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου του ὅποιος θὰ τὸν ἀντίκρουζε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἥρωας τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, πὸν ἂν δὲ μπόρεσε νὰ πλάσει μιὰ καινούργια Ἑλλάδα, ὅπως τ' ὄνειρευέτηκε, κατάφερε ὅμως νὰ δημιουργήσει καὶ νὰ ἐκφράσει μιὰ ἐποχὴ.

Δεκαετηθια ἡμερῶν παιδὶ ἔκαμε, στὰ χίλια ὀχτακόσια ἑβδομηνταοχτώ, στὶς ἑννιά τοῦ Ἀπριλίου, τὴν πρώτη του δημόσια ἐμφάνιση, στὸ Μεσολόγγι, στὴν τελετὴ τῆς Ἑξόδου. Τὸ πρῶτο του ἔργο, ἡ ποιητικὴ του καλλιγραφία, εἶναι φλογερὸ τραγοῦδι στὰ κλέη τῆς ἱερῆς πολιτείας. Μὲ γεμάτη τὴν καρδιά του ἀπ'

αὐτὴν θὰ ξεκινήσει γιὰ τὴν Ἀθήνα, γιὰ τὴ μεγάλη βιοτικὴ καὶ πνευματικὴ περιπέτεια. Καὶ μὲ τὰ «τραγούδια τῆς πατρίδος του» θὰ πρωτοπαρουσιαστῆ στὴ λογοτεχνικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας.

Στὴν ἀρρενωπὴ φύση τῆς Ρούμελης καὶ στὸν ἡρωϊκὸ ἀέρα τοῦ Μεσολογιοῦ θὰ ἐμπιστευτῆ τὸν κρυφὸ του πόθο :

*Λεβέντρα πλάση, ἀπάθθη, χάρισ' ἐσὺ τοῦ ἀνήμερου
μιά δύναμη καὶ μιὰ ψυχὴ, μιὰ γλῶσσα, μιὰ γοργάδα
Γυμνὴ ὄλη παραδώσου του κι' ἄς εἶναι τὸ βλαστάρι σας
ἓνα τραγοῦδι ὑπέροφο σὲ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα!»*

Ποιὰ ἦταν ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας, τῆς Ἑλλάδας, ὅταν ἦρθε νὰ μπεῖ στὸ χορὸ τῆς ὁ Παλαμᾶς; Ἀνὲν εἶχε καμμιὰ μορφὴ, γιὰτὶ δὲν εἶχε καμμιὰ ἔκφραση. Ἦτανε κοιμητήριον· ἀλλὰ κοιμητήριον χωρὶς μανσωλεῖα, χωρὶς προτομὲς καὶ λουλούδια· μιὰ παγωμένη θάλασσα μνημάτων. Δασκαλισμός, ψεύτικη ἀρχαιολατρεία, πού ἤρριβε τὸ μαράζι καὶ τὴν ἀνυπαξία τῆς δικῆς μας ζωῆς, τὸ εἰκοσιένα τόσο ξεθωριασμένο, ξεχασμένο καὶ μακρυνό, πού ὁ Παράσχος μιξόκλαιγε, κάτω ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ κοροϊδέψει μ' αὐτὸ τοὺς συγχρόνους του :

*«Τὸν Καραῖσκον δὲν ὕμνω
δὲν ψάλλω τὴν πατρίδα
Αὐτὰ σᾶς εἶναι ἄγνωστα
ἐκφεύγουν τὸν συρμόν!»*

Ἡ ἐπτανησιακὴ παράδοση ἀπὸ τὸ Σολωμό, τὸν πρῶτο τῆς ἡρώα, ὡς τὸν τελευταῖο τῆς βάρδο, τὸ Βαλαωρίτη, σὰν νὰ μὴν εἶχε ὑπάρξει ποτέ. Εἶχε ξεχαστῆ, κυριολεκτικὰ ταφεῖ, κάτω ἀπὸ τὶς πεζὲς ἀπεραντολογίαις τῶν κούφιας ρητόρων τῆς λεγομένης πρώτης Ἀθηναϊκῆς σχολῆς. Ἡ ἅγια τριάδα τῆς σχολῆς αὐτῆς, ἡ ἀμορφωσιά, ἡ φτήνεια τοῦ στοχασμοῦ καὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ μιὰ ψόφια καθαρεύουσα. Μὲ τὰ «τραγούδια τῆς πατρίδος μου» ὁ Παλαμᾶς ἐγκαινίαζε τὸν ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὀριστικὴν ἐπικράτηση. Ὁ μεγάλος σκοπὸς του ἦτανε νὰ τσακίσαι τὸ δασκαλισμὸ, νὰ βοηθήσει τὸ ἔθνος νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν ἥσυχιο τῶν ἀγαμάτων, ὅπου φυτοζωοῦσε καὶ ζητιάνευε, σι' ὄνομα τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, τὸ δικαίωμα νὰ ζεῖ καὶ νὰ βεβαιώσει τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν τωρινή, τὴ ζωντανὴ μορφὴ του - ν' ἀγωνιστῆ μ' ἄλλα λόγια, γιὰ μιὰ πραγματικὴ ἀναγέννηση. Ὁραματίζεται καὶ προφητεύει, ἀπὸ τὸ πρῶτο τοῦτο βῆμα τὴ στιγμὴ πού ἡ νέα Ἑλλάδα :

«Τῆ γλώσσα τῆ μεγάλη θὰ βρεῖ μεσ' στήν καρδιά
 Καί θ' ἐ νά 'χουν ταῖρι τοῦ κλέφτ' οἱ σίχοι πάλι κ' οἱ Πίνδαροι! παιδιά,
 ὦ ποιηταί, πού τότε γλυκὰ θὰ τραγουδάτε
 — Τί χρόνια μακροσμένα, τί ὄνειρο χουσό!
 Ἡοῦ δὲ θὰ εἶναι οἱ δάφνες πικρὲς καὶ θὰ τραγῶτε
 ἀμάραντα τὰ ρόδα, ψηλὰ στὸν Παρνασσό.
 ὦ μὴ μᾶς λησμονῆτε! Κι' ἐμεῖς γιὰ σᾶς ἀηδόνια
 φυτέψαμε τίς δάφνες καὶ τίς τρανταφυλλίες.
 Βαστάξαμε κι' ἀγκάθια ἐμεῖς καὶ καταφρόνια
 Γιὰ νά 'χετε σεῖς τ' ἄνθη καὶ τίς μοσκοβολίες!»

Αὐτὸς θὰ ξαναζωντανέψει, ἀπὸ τὸ πρῶτο τοῦτο βῆμα, τὸ ξεχασμένο Εἰκοσιένα μὲ τὴ μπαλάντα τὰ «Νιᾶτα τῆς γιαγιᾶς» — τὸν ὕμνο τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγιοῦ — πού θαύμασε ὁ Ὅσκαρ Οὐάιλντ καὶ τῆς ἀφιέρωσε ὀλόκληρο ἄρθρο. Αὐτὸς θὰ ζωντανέψει ἀπὸ τὴν πρώτη τούτη συλλογὴ σελίδες τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, προδρομους τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ». Αὐτὸς τέλος θὰ θυμίσει καὶ τὸν παραμερισμένο ἀπὸ τοὺς καθαρευουσιάνους Σολωμό:

«Στῆς θάλασσας ἀπάνω τὰ νερά
 Ἕνας τεχνίτης μὲ μυαλὸ καὶ γνώση
 Βαρὴν ἀγῶνα εἶχε μιὰ φορὰ
 Παλάτι ξακουστὸ νὰ θεμελιώσει».

Αὐτὸ τὸ βαρὴν ἀγῶνα παίρνει τώρα ὁ Παλαμᾶς ἀπάνω του. Αὐτὸς θὰ χτίσει τὸ παλάτι τοῦ ζωντανοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Αὐτὸς θὰ συνεχίσει καὶ θὰ πλουτίσει τὴ δημοτικὴ παράδοση, πού ἀρχίζει ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κόρφους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, φουντώνει στὴ Μεσαιωνικὴ Κρήτη μὲ τὸν Κορνάρο καὶ τὸ θέατρο τοῦ Χορτάση, ξαναλάμπει στὴν Ἠπειρο μὲ τὸ Βηλαρᾶ καὶ στὰ Ἐπτάνησα μὲ τὴν πλειάδα τῆς γιὰ νὰ σβήσει στὴν Ἀθήνα. Ὁ Παλαμᾶς, μαζί μὲ τὸ σεβαστὸ συναδέλφό μας τὸ Δροσίνη θὰ σηκώσουν ἀπὸ τὸ 1880 τὴ σημαία τοῦ ἀγῶνα. Ὁ Ψυχᾶρης θὰ ρθεῖ ἀργότερα. Ὁ Παλαμᾶς θὰ δεχτῆ μονάχος, ὀχτὼ χρόνια, τὴ λυσσασμένη ἐπίθεση τοῦ δασκαλισμοῦ. Καὶ ὅταν ἡ λύσσα κορυφώνεται μὲ τὰ Εὐαγγελιακὰ καὶ τὰ ὀρεσטיακὰ πού τὸ αἷμα τρέχει στοὺς δρόμους, αὐτὸς πάλι θὰ ἔναι ὁ κύριος στόχος. Ἕνα πρωτὶ, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, θὰ ἴδῃ γραμμένο στὸν τοῖχο, μὲ μεγάλα γράμματα: «Κάτω ὁ προδότης Παλαμᾶς!»

Στὶς φοβέρες τῶν πνευμάτων τοῦ σκοταδιοῦ θ' ἀπαντήσει μὲ τὸ φῶς τῶν ἔργων του. Χρονιὰ μὲ χρονιὰ θὰ πυργώσει ἀπανωτὰ τὰ μνημεῖα τοῦ δημοτικοῦ λόγου. Θὰ τὰ στήσει σὰν τρόπαια τῆς θριαμβευτικῆς του πορείας: «Τὰ μάτια

τῆς ψυχῆς μου», τοὺς «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀνάπαιστους», τὸ «Θάνατο τοῦ παλληκαριοῦ», τὸ θαυμασίο πεζογράφημα, τοὺς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης», τὴν «Τρῖσεύγενη», τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ», τοὺς Καημοὺς τῆς Λιμνοθάλασσης», τὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά», τοὺς «Βωμοὺς», τὰ «Δεκατετράστιχα», τοὺς «Πεντασύλλαβους» τοὺς «Κύκλους τῶν τετραστίχων», τοὺς «Δειλοὺς καὶ Σκληροὺς στίχους», συλλογές, ἔπη, δράματα, μελέτες γιὰ ποιητὲς δικοὺς μας καὶ ξένους, μεταφράσεις, ἄρθρα καὶ δὲν ἀφήνει κανένα εἶδος, πὺν νὰ μὴν τυπώσει τὴ σφραγίδα του. Μ' αὐτὰ τὰ ὑπέροχα ὄπλα κατατροπώνει τοὺς βραχνάδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, στήνει τὸ δημοτικὸ λόγο κυρίαρχο σ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς λογοτεχνίας, ὑψώνει λαμπρὰ σύμβολα γιὰ ὅλες τὶς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ροπὲς τῆς φυλῆς, ἀνοίγει στὴ φτωχὴ πνευματικὴ Ἑλλάδα τοὺς μεγαλύτερους ὁρίζοντες, προσαρτᾷ ἐπαρχίεσ ὀλόκληρεσ, χῶρεσ ἄγνωστεσ στὸ πνευματικὸ της κράτος, ἀκολουθεῖται ἀπὸ πλῆθος καινούργιους ποιητὲς πὺν ἔθρεψε μὲ τὸ τραγοῦδι του, τὸ Γρυπάρη, τὸν Σκίπη, τὸν Σικελιανό, τὸν Μαλακάση, τὸν Πέτρο Βλαστό, τὸν Πορφύρα, τὸν ἴδιο τὸν ἀρνητὴ του, τὸν Χατζόπουλο, τὸν Βάρναλη ἀκόμα, πὺν μ' ὅλες τὶς οὐσιαστικὲς διαφορὲς τους πέρασαν, ποιὸς λιγώτερο, ποιὸς περισσότερο, ἀπὸ τὸ πνευματικὸ του ἐργαστήρι. Τὰ πιὸ ζωντανὰ καὶ γενναῖα στοιχεῖα τοῦ ἔθνους τὸν σηκώνουν γιὰ σημαία, πολεμιστὲς μάχονται στὴν ἐξόρμησὴ τοῦ δώδεκα ἔχοντας στὸ σάκκο τους τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ», μὲ τοὺς στίχους του πολεμοῦν στὰ χαρακώματα τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμυνας». Μ' αὐτὸν θὰ κλάψουν οἱ πρόσφυγεσ τὴν πικρὴ τους Μοῖρα, μ' αὐτὸν ἢ ἐργατιὰ τὸ βαρὺ της μόχθο. Ἔχει χωνέψει μέσα του ὅλεσ τὶς παραδόσεις, κλασσικὴ, βυζαντινὴ, δημοτικὴ, ἑπτανησιακὴ. Ἔχει παντρευτεῖ ὅλους τοὺς πόθους κι' ὅλους τοὺς πόνους, ὅλους τοὺς καημοὺς κι' ὅλεσ τὶς μιξέριεσ ὅλα τὰ δράματα τοῦ ἔλληνα καὶ τὴ Μεγάλη του Ἰδέα κι' ὅλα τὰ ὄνειρα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔζησε καὶ πραγματοποιοῖσὴ κατὶ ἀκόμα πιὸ μεγάλο, τὴν παγκόσμιαν ἀνησυχία, τὴν ἴδια. Ἀπ' ὅλα τὰ δέντρα πιὸ ζεστὰ ἕμνησε τὴ λεύκα μὲ τὴν ἀεικίνητη φυλλωσιά γιὰ τὸν ἴμαξε. Ἔτσι στάθηκε μιὰ πελώρια λεύκα, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ ζωὴ, ν' ἀναδεύει τὰ πλούσια φύλλα της, πότε μὲ γλυκὸ ψιθύρισμα καὶ πότε μὲ βουητὸ καὶ στεναγμοὺς, σ' ὅλεσ τὶς πνοέσ, ἀπὸ τὶς πιὸ κοντινέσ καὶ δυνατέσ ὡσ τὶς πιὸ μακρονέσ κι' ἀνεπαίσθητεσ, ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα. Ὁ στοχασμὸς του κι' ἡ εὐαισθησία του, πὺν δὲν ξαίρουν τί θὰ πεῖ ἀνάπαυση, ἀκατάπαυτα κυματίζουν ἀπὸ τὶς πιὸ ψηλὲσ κορφέσ τοῦ λυρισμοῦ ὡσ τὶς πιὸ ταπεινέσ μορφέσ του. Τρομερόσ, ἀσύλληπτοσ Πρωτέασ, τραγουδάει σὰν ἄντρασ Ρουμελιώτησ, κλέφτησ, μὰ καὶ σὰν βυζαντινὸσ καλόγεροσ, γεμάτοσ κασσιανικὴ συν-

τριβή, σὺν εἰδωλόλατρης, ἡδονιστῆς, σαρκόληπτος καὶ σὺν ἀναχωρητῆς μὲ τὸν τριχίνο σάκκο κατάσαρκα, σὺν πραγματιστῆς, ποὺ ἀδράζει τὴν κεντηρὴ οὐσία τῆς ζωῆς καὶ σὺν ἰδεαλιστῆς βιβλιοφάγος, σὺν ἀντάρτης ποὺ τὰ γκρεμίζει ὅλα κάτω καὶ σὺν οἰκοδόμος, ποὺ ὀνειρεύεται νὰ στήσει πύργους, σὺν πρωτόγονος καὶ σὺν ἐκλεπτυσμένος τύπος παρακμῆς.

Ἄχόρταγος σὺν νὰ μὴ θέλει ν' ἀφήσει ἄγγιχτο κανένα θέμα λυρισμοῦ, θὰ τραγουδήσει τὰ πάντα. Μέσα στὴν ἀχανῆ συμφωνία τοῦ ἔργου του, στὴν ἀπειρία τῶν σκοπῶν του, ὅλα βρίσκουν τὴ θέση τους. Θὰ τραγουδήσει τὴν ἀμέριμνη ζωὴ, ποὺ κυλάει χωρὶς καμμιά μεταφυσικὴ ἀνησυχία:

*« Ἀγάπα καὶ ξεφάντωνε καὶ δούλεψε καὶ ζῆσε
Καὶ προσηλώσου στὴ ζωὴ σὺν τὸν κισσὸ στὸ δέντρο
Καὶ δέσου μὲ τὴν γῆν, στρεῖδι στὸ βράχο ἐπάνω
Καὶ μὴ σὲ μέλη ποῦ θὰ πᾶς τὰ μάτια σου ὅταν κλείσεις ».*

Καὶ ὁ ἴδιος θὰ τραγουδήσει ὅλες τὶς ἀνησυχίες γιὰ τὴ μέρα τῆς ζωῆς. Θὰ ψάλει τὴν ἀρετὴ τῆς γυναίκας, μὰ θ' ἀποθεώσει καὶ τὶς πενταγιώτισσες, ὅλα τὰ δαιμόνια θηλυκά, ποὺ ζοῦν ἔξω νοῦ καὶ νόμου καὶ τραβοῦν καὶ ὑποτάζουν καὶ σκλαβώνουν. Θὰ τραγουδήσει τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν καλωσύνη, ἀνταμώνοντας παράξενα στὴν ἴδια ὄρασιὰ τὴν Ἄφροδίτη μὲ τὸ Γολγοθᾶ. Θὰ ψάλει τὴ θάλασσα καὶ τὸ βουνό, θὰ τραγουδήσει τὸ μεγάλο ὑπαιθρο μὰ καὶ τὸ θέλητρο τοῦ σπιτιοῦ. Θὰ ὑμνήσει τὴν παλληκαριά, μὰ καὶ τὴ συστολή, τὴν τρυφερότητα καὶ τὴ δειλία. Θὰ τραγουδήσει τὰ πολύβουα πανηγύρια μὰ καὶ θ' ἀποθεώσει τὴ σιωπὴ, θὰ πεῖ ψεύτρα τὴ βουὴ καὶ τὰ λόγια μαχαίρια. Θὰ ψάλει τὴν περηφάνεια, μὰ θὰ ὑμνήσει καὶ τὴν ταπεινωσύνη: « Γύρε ἂν θὲς νὰ ὑψωθεῖς! » Θὰ τραγουδήσει τὴ μοναξιά, μὰ θὰ κατέβει καὶ στὴν πολιτεία νὰ καταγγεῖλει καὶ νὰ μαστιγώσει μὲ τὰ σατυρικά του γυμνάσματα. Θὰ τραγουδήσει — καὶ μὲ τί ἐξάισιο τρόπο! — ὡς καὶ τὸν ἀμανὲ τῶν σαντουριέρηδων: Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά, μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα. Ὅλος αὐτὸς ὁ ἀφάνταστος καὶ τόσο ἀντιφαιτικός πλοῦτος ὑψώθηκε σ' ἀληθινὴν πυραμίδα, ὄρατὴ ἀπ' ὅλες τὶς ξένες χῶρες, ἀπὸ τὴν πιὸ κοντινὴ καὶ πρωτόγονη Ἄλβανία ὡς τὴν πιὸ μακρυνή, τὴ μεγάλην Ὑπερατλαντικὴ Δημοκρατία. Μεταφράσεις γίνονται σ' ὅλες σχεδὸν τὶς εὐρωπαϊκὰς γλῶσσας· διαλεχτοὶ κριτικοὶ τὸν βάζουν στοὺς μεγαλύτερους σύγχρονους λυρικούς τοῦ κόσμου κι' ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα μ' ἐκπληξὴ βλέπει πλάι στὴν παλιά, τὴν κλασσικὴ Ἑλλάδα, μιὰ καινούργια, ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει ἄφοβα μέρος στὸ χορὸ τῶν προχωρημένων ἐθνῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄθλος τοῦ Παλαμᾶ.

Ὁ Παλαμᾶς ὅμως ὁ ἴδιος ποιὸς εἶναι; Δὲ μιλῶ γιὰ τὸ στίχο του, γιὰ τ'

ἀφάνταστα πλούτη καὶ τὴν ποικιλία τῶν ρυθμῶν του, γιὰ τὴ μουσικὴ του, γιὰ τὴν πολυφωνία καὶ τὴν πολυτροπία του, γιὰ τὴν ἀπεριόριστη δεξιοτεχνία στὸ χειρισμὸ τῶν μέτρων. Ὁ πρωτεῖσμός του σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο εἶναι ἀπὸ τοὺς πρὸ εὐτυχημένους. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ τεχνικὴ του ὑπεροχὴ, γιατί ἀπλούστατα, εἶναι ἡ ἀπροσμέτρητη εὐκολία νὰ προσαρμόζει στὸ θέμα τὸ στίχο, τὸ ρυθμὸ καὶ τὸ μέτρο, ποὺ σοῦ ταιριάζει. Δὲ μιλῶ οὔτε γιὰ τὴν καταπληκτικὴ πολυτροπία στὸ ὄφρος, ποὺ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν συλλάβει καὶ νὰ τὸν κατατάξει πουθενά, γιατί εἶναι καὶ κλασσικὸς καὶ ρομαντικὸς καὶ συμβολιστὴς καὶ παρνασσικὸς καὶ ὅλα αὐτὰ καὶ τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ — Παλαμᾶς ἀπομόναχος, ἀσυνταίριαστος, ἀκατάταχτος — ὁ μεγάλος, ὅπως τὸν θέλει ὁ Ἕμερσον, ποὺ εἶναι φυσικὸς καὶ μοιάζει μονάχα μὲ τὸν ἑαυτό του. Ἄλλ' αὐτὸς ἑαυτὸς του ποιὸς εἶναι; «Ἔχω τὴ συνείδησι — μᾶς λέει ὁ ἴδιος — πὼς ἓνας δὲν εἶμαι. Εἶμαι ὄχι μὲ τό, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐγὼ μου». Εἶναι ἀναρίθμητα καὶ ἀντιφατικὰ καὶ τὰ εἶδαμε αὐτὰ τὰ ἐγὼ του. Ἄλλὰ κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν πολλαπλότητα ὑπάρχει — πρέπει νὰ ὑπάρχει — ἓνας Παλαμᾶς. Κι' αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν ζητήσουμε στὸ «Γύφτο»: Εἶναι ἡ λυρικὴ του αὐτοπροσωπογραφία.

Γιὰ νὰ νοιώσουμε αὐτὸ τὸ παράξενο ἔργο πρέπει ν' ἀφήσουμε τὴν ἐξωτερικὴ του διαίρεσι σὲ δώδεκα λόγους. Καὶ νὰ βροῦμε τὴν ἐσωτερικὴ διάρθρωσι τοῦ ὅλκου. Τότε θὰ ξεχωρίσουμε μονάχα τέσσερα μέρη. Θὰ ἰδοῦμε στὸ πρῶτο μέρος, τὸ Γύφτο, δηλαδὴ τὸν ποιητὴ, ποὺ θέλει καὶ προσπαθεῖ νὰ ζήσει σ' ἁρμονία μὲ τὸ ἔθνος του. Μὰ ποὺ δὲν τὸν νοιώθει, αὐτὸ τὸ ἔθνος, καὶ δὲν ἀναγνωρίζει τὴ χρησιμότητα τῆς δουλειᾶς του. Θὰ ἰδοῦμε, στὸ δεύτερο μέρος, τὸν ποιητὴ νὰ ξεχωρίζει τὴν αἰτία τῆς ἀσυνεννοησίας: Ὅτι, δηλαδή, αὐτὴ χρωστιέται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἔθνος δὲν παίρνει ἀπὸ ἀλήθεια, γιατί δουλεύει στὴν ἀναμελιὰ καὶ στὸ ψέμα καὶ πιστεύει σὲ νεκρὸς κι' ἄγονες ἀξίες. Καὶ θὰ ἰδοῦμε τότε τὸν ποιητὴ νὰ ἐπαναστατεῖ καὶ νὰ τὰ γκρεμίζει ἀλύπητα ὅλα: Καὶ κλασσικὴ Ἑλλάδα — αὐτὴ πέθανε γιὰ πάντα, πάει, κλάψε τὴν καὶ μονάχα οἱ ζωνταντοὶ ποὺ θὰ τὴ νοιώσουν σὰν ἀπλὴ διακόσμηση θὰ πᾶνε μπροστὰ — καὶ θεοὺς καὶ θρησκείες καὶ πατρίδες. Αὐτὸ τὸ ἀρνητικὸ μέρος εἶναι τὸ πρὸ δυνατό τοῦ ἔργου. Εἶναι τὸ γκρέμισμα τῆς Ἑλλάδας, τῆς προγονοπληξίας, τῆς πατριδοκαπηλείας καὶ τῆς θρησκοκαπηλείας. Στὸ τρίτο μέρος, τὸ δημιουργικὸ, ὁ ποιητὴς, ἀφοῦ καθάρισε τὸ ἔδαφος μὲ τὸ ἀναποδογύρισμα τῶν πάντων, ἀρχίζει νὰ τὰ ξαναχτίζει ἓνα-ἓνα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ μαγεία καὶ τὸ παραμῦθι ἐνὸς παλιοῦ βιολιοῦ — μὲ τὴ θεία χάρι τῆς τέχνης. Θ' ἀναστήσει καὶ πατρίδες καὶ θεοὺς καὶ ἀγάπες, ἀλλὰ στὸν κόσμον τῆς ἰδέας, τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὁμορφιάς. Γιὰ ἓναν τέτοιον κόσμον δὲν εἶναι καθόλου φτιασμένοι οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι. Χρειαίεται μιὰ καινούργια

άνθρωπότητα, πού θὰ μᾶς δώση τὸν τύπο της στὸ τέταρτο μέρος μὲ τὸ παραμῦθι τοῦ Ἀδάμῳ καὶ τῆς Ἀγέλαστης σύμβολα τῶν γυναικῶν, τῶν σκληρῶν, τῶν Ἀφεντανθρώπων, πού πλάθει μὲ κάποια μακρυνὴ ἐπίδραση τοῦ νιτσεϊκοῦ ὑπερανθρώπου. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ τέσσερα μέρη γεφυρώνονται οἱ ἀντιφάσεις καὶ ἐξηγεῖται ὁ πρωτεῖσμός τοῦ Παλαμῶ, Ἀρηγιῆ καὶ δημιουργός, χαλαστής καὶ οἰκοδόμος, ἄθεος καὶ θεῶς, ἐθνικιστῆς καὶ διεθνιστῆς, χριστιανός καὶ εἰδωλολάτρης, ἀναρχικός καὶ ὑποταγμένος — αὐτὰ ὅλα εἶναι στιγμιαῖες φάσεις, πού συνθέτει σ' ἀπόλυτη ἐνότητα, ὁ σκοπὸς τοῦ ἀδιάκοπου ἀγῶνα: Ἡ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδας μέσα σ' ἓναν κόσμον ἀλήθειας καὶ ὁμορφιάς. Ἄν ὁ ποιητῆς δὲν ἔφθασε νὰ πατήσει τίς κορυφές πού ἀτένιζε, ὅμως ἔδειξε κάποιους δρόμους πρὸς αὐτὲς μὲ τὴν ἡρωϊκὴ του προσήλωση στὴν καλλιέργεια τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀξιών. Ἡ ἑλληνικὴ νεότης ἄς ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τὸ μεγάλο παράδειγμα του καὶ ἄς ἀγωνισθεῖ, ὅπως ἐκεῖνος, γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα, ἐξαγνισμένη ἀπὸ τὰ πάθη, ἀδελφωμένη, φωτεινὴ καὶ ἀνυψωμένη στὴ θέση πού ταιριάζει στὴ δοξασιμένη της Ἱστορία καὶ στὰ πρόσφατα λαμπρὰ κατορθώματα. Ἀτενίζοντας πρὸς τίς ὑψηλές κορυφές, ἄς λέει μὲ τὸν ποιητὴ μαζί:

«Καθὼς ἡ πρώτη ἀκτῖνα τ' οὐρανοῦ
φωτίζει ἐσᾶς, πρὶν φωτιστοῦν οἱ κάμποι,
Θέλω καὶ ἐγὼ μέσ' στὸ δικό μου νοῦ
τὸ φῶς τ' ἀληθινὸ νὰ πρωτολάμπει!»

ΕΙΔΙΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ *Γενικός Γραμματεὺς* κ. Γεώργ. Οἰκονόμος εἰσηγεῖται περὶ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος ἔργου τοῦ κ. Τάκη Σακελλάριου: «Ἑλλὰς καὶ Ἀθλητισμός».

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προσφέρω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἕξ ὀνόματος τοῦ κ. Τ. Σακελλάριου, ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας Σωματικῆς ἀγωγῆς, τὸ ὑπ' αὐτοῦ νεωστὶ ἐκδοθὲν βιβλίον «Ἑλλὰς καὶ ἀθλητισμός» 1947, τὸ ὁποῖον ἔχει κυρίως σκοπὸν διδακτικὸν καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν εὐρύτεραν ἀνάπτυξιν τοῦ ζητήματος ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ τοῦ γνησίου ἐκείνου ἀθλητικοῦ πνεύματος, τοῦ κρατήσαντος τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῶν μακρὰν πάσης ἐπαγγελματικῆς χροιάς τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων, ἥτις κατόπιν ἐπελθοῦσα ἐνόθευσε τὸ Ὀλυμπιακὸν πνεῦμα καὶ ἠλλοίωσε τὸν πανελλήνιον ἀθλητισμόν. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι καὶ οἱ νεώτεροι ἢ σύγχρονοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες κινδυνεύουν νὰ ἀποβοῦν κέντρα ἀμίλλης ἐπαγγελματικοῦ ἀθλητισμοῦ, ὅστις εἶναι ἀπόλυτος ἄρνησις τοῦ ἀκραφονοῦς ἀρχαίου ἑλληνικοῦ φιλάθλου πνεύματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν θαυμαστῶν ἐκείνου ἀποτελεσμάτων ἐπὶ τοῦ συν-